

виявили сортозразки IR 08402 Убаган з Казахстану, IR 08542 Щедрий з України і 20 сортозразків з балом стійкості 6.

Виділено також 2 сортозразки з комплексною стійкістю до кам'яної сажки та внутрішньостеблових шкідників — IR 08512 Н 159-42 з Сирії та IR 08402 Убаган з Казахстану.

Таким чином, на штучних інфекційних і провокаційних фонах оцінено стійкість колекційного матеріалу ячменю ярого до найбільш поширених хвороб і внутрішньостеблових шкідників. Зразки, виділені за стійкістю у 2013 р., потребують подальшого вивчення щонайменше ще два роки для підтвердження або спростування їх імунологічної характеристики.

УДК: 632.488.2:633.11,324”(477)

**Є. С. Олейніков²¹, головний фахівець відділу фітосанітарних процедур
Харківської обласної фітосанітарної лабораторії**

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЕПТОРІОЗУ ЛИСТЯ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Серед хвороб пшениці в Східному Лісостепу України плямистості листя з кожним роком набувають все більшої поширеності, а їх різноманітність зростає. Серед них септоріоз займає одне із провідних місць за поширеністю та шкідливістю. Хвороба поширена в усіх зонах вирощування пшениці, але найбільшої шкідливості завдає у регіонах з високим рівнем родючості ґрунту (Ретьман, 2009). В Росії це Краснодарський край, у Туреччині — південно-східні регіони, у США значні втрати урожаю були відмічені в центральних та південних штатах. В Україні септоріоз поширений повсюдно і фактично щорічно (Бабаянц, 1998, Петренкова, 2004, Пантелєєв, 1998). За даними М. М. Ключевича, ступінь ураження пшениці озимої збудниками септоріозу в Поліссі становить від 3,6 до 58,7 %.

На думку різних дослідників, на пшениці озимій трапляються від 8 до 15 видів родів *Septoria* і *Stagonospora*. Найбільш поширеним збудником плямистостей пшениці є *Septoria tritici*, для якого характерним є утворення численних золотаво-коричневих пікнід з отворами розміром 100–150 мкм. Менше трапляється на посівах *Stagonospora nodorum*, пікніди збудника розміщуються вздовж жилок ураженої тканини. Їх отвори слабо розвинені. Розміри пікнід становлять 140–160 мкм.

При ураженні рослин збудником *S. tritici* утворюються плями видовженої форми. Симптоми ураження листя пшениці *S. nodorum* призводять до появи лінзоподібних плям. При цьому пікніди неозброєним оком майже не помітні. Первинним інокулюмом є аскоспори, які формуються в перитеціях на

²¹ *Науковий керівник Петренкова В. П., чл.-кор НААН України, д-р с.-г. наук, професор

рослинних рештках, скиртах соломи. В умовах підвищеної вологості сумкоспори вивільнюються і можуть розноситися вітром і дощем, уражуючи молоді рослини. Вторинним джерелом інфекції є інфіковані рослини, на яких сформувалося конідіальне спороношення. Конідії (пikноспори) утворюються в середині пікнід. За сприятливих умов може розвиватися від 6 до 12 генерацій за вегетаційний період. Важливу роль у патогенезі відіграють токсини. Вони інгібують ріст корінців і колеоптеля пшениці.

Одним із ефективних методів захисту рослин від збудників септоріозу є створення сортів з груповою стійкістю. Питання екологічно безпечної продукції є однією з основних передумов сільськогосподарського виробництва. У зв'язку з цим, все більше актуальним є створення стійких до шкідливих організмів сортів і гібридів, у тому числі пшениці до збудників септоріозу.

УДК 632.786С(477.54)

**Е. Ю. Островерх, начальник відділу методологічного прогнозування
Державна фітосанітарна інспекція Харківської області**

Л. Я. Сіроус канд. с.-г. наук., доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

ЛИСТОГРИЗУЧІ СОВКИ — ШКІДНИКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Значну шкоду сільськогосподарським культурам завдають совки. Гусениці листогризучих совок пошкоджують різні надземні органи рослин, у тому числі й генеративні. Особливо совки шкодять сільськогосподарським рослинам під час масового розмноження.

На території СНД до найбільш шкідливих видів совок належать: бавовникова, карадрина, капустана, люцернова та совка-гамма (Поспелов, 1964; Подкопай, 1975). В Україні з листогризучих совок шкоду сільськогосподарським культурам завдають капустана, гамма, С-чорне, люцернова та карадрина (Трибель, 1997). Вони є поліфагами, що пошкоджують переважно буряки, соняшник, кукурудзу, овочеві культури, горох і багаторічні трави.

Дослідження проводили у 2009–2013 рр. в агроценозах Харківської обл. за загальноприйнятими методиками. Метою досліджень було уточнення домінуючих видів листогризучих совок на посівах сільськогосподарських культур області, установлення динаміки їх чисельності й шкідливості на полях за останні п'ять років. Знання умов, які сприяють виживанню та розмноженню цих шкідливих комах, необхідне для складання прогнозів розмноження совок, передбачення періодів різкого наростання їх чисельності в агроценозах та своєчасного захисту посівів від пошкодження гусеницями.

Шкоду рослинам с.-г. культур області завдавали гусениці совки-гамми, бавовникової, С-чорне, конюшинної та капустаної. У 2009–2012 рр.